

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
TÜRK DİLİ BÖLÜMÜ BAŞKANLIĞI

3. HAFTA
DİLLERİN SINIFLANDIRILMASI
VE TÜRKÇENİN DÜNYA DİLLERİ ARASINDAKİ YERİ

Amaçlar

Dillerin hangi ölçütlere göre sınıflandırılabilir?

Dünyada yapılarına ve kökenlerine göre hangi dil aileleri ve dil grupları vardır?

Türkçenin de içinde bulunduğu Ural-Altay dil ailesi ile eklemeli diller grubuna ilişkin ayırıcı özellikler nelerdir?

Anahtar Kavramlar

Köken

Dil ailesi

Dillerin yapısal özellikleri

Tek Heceli diller

Eklemeli diller

Çekimli diller

Altay dilleri

YERYÜZÜNDEKİ DİLLER TÜRKÇENİN DÜNYA DİLLERİ ARASINDAKİ YERİ

Her milletin, her kavmin kendine göre bir anlaşma sistemi olduğuna göre dünyada ne kadar kavim varsa o kadar da dil vardır.

Bugün ölü olan dillerle birlikte yeryüzünde yaklaşık olarak üç bin civarında dilin varlığından bahsedilmektedir.

Ancak nüfus itibariyle yüz milyondan fazla kişi tarafından konuşulan dilleri saymak istersek bu sayının parmakla sayılabilecek kadar azalacağı görülecektir.

YERYÜZÜNDEKİ DİLLER TÜRKÇENİN DÜNYA DİLLERİ ARASINDAKİ YERİ

Yeryüzündeki diller söz dizimi, zaman, yapı, canlı olma - ölü olma, kaynak olma ve türeme, edebî dil, konuşma dili, coğrafya gibi çeşitli prensiplere göre sınıflandırılmaktadır.

En yaygın geleneksel sınıflandırmaların başında dilleri yapılarına ve kökenlerine göre gruplandıran yaklaşım gelmektedir. Köken ya da yapı bakımından aynı grupta yer alan diller arasındaki «karşılıklı anlaşabilirlik» oranı bazen İngilizce-Farsça arasında olduğu gibi %0'a kadar düşerken bazen de Fransızca-İspanyolca arasında olduğu gibi %50'nin üzerine çıkabilmektedir.

YERYÜZÜNDEKİ DİLLER TÜRKÇENİN DÜNYA DİLLERİ ARASINDAKİ YERİ

En yaygın geleneksel tasnife göre diller:

A. Yapılarına Göre Diller

B. Kökenlerine Göre Diller

olmak üzere iki temel yaklaşımla ele alınmaktadır.

YERYÜZÜNDEKİ DİLLER

TÜRKÇENİN DÜNYA DİLLERİ ARASINDAKİ YERİ

A. Yapılarına göre diller

Kelimelerin ve eklerin durumuna, bu eklerin kuruluş ve işleyişleri bakımından gösterdikleri benzerliklerine göre diller yapı yönüyle üç gruba ayrılır:

1. **Tek Heceli (Yalınlayan) Diller**
2. **Eklememeli Diller**
3. **Çekimli (Bükümlü) Diller**

A. YAPILARINA GÖRE DİLLER

1. Tek Heceli Diller

Bu dillerde her kelime tek hecelidir. Kelimelerin çekimi/bükümü yoktur. Kelimeler ek de almazlar ve değişikliğe uğramazlar. Kelimeler, cümle içinde yerleri değiştirilerek ya da farklı kelimelerle yan yana getirilmek suretiyle yeni anlamlar kazanır. Kelimenin görevi cümle içindeki sırasından ve vurgusundan anlaşıldığı için çok zengin bir vurgu ve tonlama sistemi vardır. Bu dillerin en tipik örneği Çince ve Tibetçe sayılabilir. Ayrıca bazı Himalaya ve Afrika Dilleri, Endonezya ve Vietnam dilleri de Tek heceli (yalınlayan) diller grubuna dahil edilmektedir.

A. YAPILARINA GÖRE DİLLER

1. Tek Heceli Diller

Vo yav kan şu. Çince bu cümle kelime kelime şöyle çevrilebilir: *Ben istemek bakmak kitap.*

Dien sı ci: Elektrik görme cihaz.

Vo yav kan şu «*Ben istemek bakmak kitap*» ifadesi, vurgu ve tonlamayla «*Ben kitap okumak istiyorum.*» şeklinde anlamlı bir cümle olur.

Dien sı ci «Elektrik görme cihaz» ifadeleri vurgu ve tonlamayla «televizyon» anlamına gelir.

A. YAPILARINA GÖRE DİLLER

2. Eklemeli Diller

Bu gruba giren dillerde, tek veya çok heceli kelime kökleriyle ekler vardır. Kelime köklerinden yeni kelimeler türetilirken veya kelimelerin geçici durumları yapılırken köklere ek getirilir. *Türkçe, yapısına göre, eklemeli dillerden son ekli bir dildir.*

Eklemeli dillerde türetme veya çekim sırasında kökte bir değişme olmaz.

Örnek: bildirmek: bil-dir-mek, gözlükçülerden: göz+lük+çü+ler+den

Eklemeli diller grubundaki diğer diller ise *Moğolca, Mançuca, Tunguzca, Fince, Macarca, Samoyetçe, Korece ve Japonca* olarak sıralanabilir.

A. YAPILARINA GÖRE DİLLER

3. Çekimli (Bükümlü) Diller

Çekimli dillerde de kelime kökleriyle ekler vardır. Kelime kök ve gövdelerinden önce (ön ek), sonra (son ek) veya kelime köklerinin arasına (iç ek) sesler, ekler ilave edilebilir. Yeni kelimeler türetilirken veya çekim yapılırken, kelimelerin kökleri esastır. Fakat İngilizce, Almanca gibi bazı çekimli dillerde çekime giren kelimeler tamamen değişir tanınmaz hâle gelir. İngilizcedeki:

be (infinitive)

was/were (past)

been (present perfect) (ol-)

go (infinitive)

went (past)

gone (present perfect) (git-)

do-did-done (yapmak)

gibi, **Almancadaki** *werfen / warf / geworfen* (atmak, fırlatmak) gibi örnekler böyledir.

Ön ek örnekleri: **re-**again, **dis-**organized

A. YAPILARINA GÖRE DİLLER

3. Çekimli (Bükümlü) Diller

Arapça gibi bazı çekimli dillerde ise çekime giren kelimenin kökündeki sesler, hatta bu seslerin sırası bile değişmez:

KeTeBe: yaz-dı (fiil, eylem) كتب

KâTiB: yaz-an (fail, özne) كاتب

meKTuB: yazılan (meful, nesne) مكتوب

meKTeB: okuma-yazma öğrenilen yer مكتب

Yukarıdaki Arapça sözcük çekimleriyle farklı anlamlara gelen farklı sözcükler oluşmaktadır.

A. YAPILARINA GÖRE DİLLER

3. Çekimli (Bükümlü) Diller

KaTL: öldür- قتل

KâTiL: öldüren قاتل

maKTuL: öldürülen مقتول

DeRS

meDReSe: ders verilen yer

müDeRRiS: ders veren kişi

teDRiSat: dersler, eğitim-öğretim faaliyetleri

B. KÖKENLERİNE GÖRE DİLLER

Köken (kaynak) bakımından birbirine yakın, aynı kaynaktan çıktığı düşünülen akraba diller **dil ailelerini** oluştururlar. Dil ailesi ifadesi, dillerin köken akrabalığını belirtmeye yarar. Bu terim, akraba dilleri konuşan milletlerin aynı soydan geldikleri anlamını taşımaz. Aynı dil ailesindeki dilleri konuşan milletlerin bazıları akraba, bazıları ise akraba değildir.

Aynı dil ailesinden gelen diller arasındaki akrabalık derece derecedir.

Aynı dil ailesine mensup İngilizce ile Farsça uzak akraba, aynı dil ailesine mensup Almanca ile İngilizce ise yakın akrabadırlar.

B. KÖKENLERİNE GÖRE DİLLER

Kökenlerine (kaynaklarına) göre başlıca dil aileleri şöyle sıralanabilir:

1. Hint-Avrupa Dil Ailesi
2. Afro Asyatik Diller (Hami-Sami Dil Ailesi)
3. Çin-Tibet Dil Ailesi
4. Bantu Dil Ailesi
5. Kafkas Dil Ailesi
6. Ural-Altay Dil Ailesi
7. Avustronezya Dil Ailesi
8. Diğer Diller

B. KÖKENLERİNE GÖRE DİLLER

1. *Hint-Avrupa Dilleri Ailesi*

a) **Avrupa Kolu:**

Germen dilleri: İngilizce, Almanca, Felemenkçe, İskandinav dilleri.

Roman dilleri: Fransızca, İspanyolca, İtalyanca, Portekizce, Rumence. Bu kolun ana dili, Lâtinedir.

İslâv dilleri: Rusça, Sırpça, Lehçe, Bulgarca.

Yunanca, Litvanca, Arnavutça ve Keltçe Hint-Avrupa dil ailesinin Avrupa kolundaki diğer dillerdendir.

b) Asya Kolu: Bu kolda Hint-İran dilleri yer almaktadır: Tarihî Sanskritçe ile başlıca Hint dilleri; eski, orta ve yeni Farsça. Bu grupta yer alan diğer bir dil de Ermenicedir.

B. KÖKENLERİNE GÖRE DİLLER

2. Afro-Asyatik Diller (Hami-Sami Dilleri Ailesi)

Sami dilleri: Arapça, İbranice, Aramca, eski Suriye, eski Tunus dilleri, Habeş – Zenci dilleri ve ölü bir dil olan Akadca.

Mısır dilleri: Eski Mısır dili, Kıptî dili.

Libya ve Berber dilleri: Libya’da konuşulan dil, çağdaş Berber lehçesi.

B. KÖKENLERİNE GÖRE DİLLER

3. Çin-Tibet Dilleri Ailesi

Çin ve Tibet dilleri bu dil ailesini oluşturur. Doğu Asya'ya yayılmış olan yaklaşık 300 alt dile ayrılan bu ailede çeşitli Çin dilleri, Tibetçe, Tayland dilleri ve Burmaca en yaygın olanlardır.

Bu ailenin en kalabalık grubu Çin dilleridir ve bunlar Çin dışında Endonezya, Singapur ve ABD gibi farklı ülkelerde de konuşulur.

B. KÖKENLERİNE GÖRE DİLLER

4. Bantu Dil Ailesi

Orta ve Güney Afrika'da konuşulan Bantu dilleridir.

Bu ailede 400'den fazla dil vardır.

Yaygın olarak Bantular tarafından konuşulan:

Shavili, Zulu,Çuana, Kongo, Mongo, Gonda vb. dillerden oluşur.

Bu ailenin en çok tanınan dili Kenya, Uganda, Tanzanya ve Kongo'da 15 milyon kişi tarafından konuşulan Swahili'dir.

B. KÖKENLERİNE GÖRE DİLLER

5. Kafkas Dilleri Ailesi

Çerkez, Çeçen, Lezgi, Gürcü, Laz dilleri.

Bu dillerde ses sistemleri ve iç yapıları bakımından öteki dil ailelerine göre büyük farklılıklar vardır.

B. KÖKENLERİNE GÖRE DİLLER

6. Ural-Altay Dilleri Ailesi

Türkçemizin içinde bulunduğu bu dil ailesinin adından da anlaşılacağı üzere Ural kolu ve Altay kolu olmak üzere iki kolu vardır:

Ural Kolu:

- Fin dilleri: Fince
- Ugor dilleri: Macarca
- Samoyed dilleri:

Altay Kolu:

-Türk dilleri (Türkçe)	-Korece
-Moğol dilleri	-Japonca
-Tunguz dilleri	
-Mançuca	

B. KÖKENLERİNE GÖRE DİLLER

6. Ural-Altay Dilleri Ailesi

Finlandiyalı dil bilgini Matias Aleksanteri Castren (1813-1852) Ural-Altay dilleri teorisini belli bir disipline kavuşturmuş, bu dillerle ilgili önemli araştırmalar ortaya koymuş böylelikle Ural-Altay dilleri teorisinin bir anlamda kurucusu sayılmıştır.

Grekçe ile bazı doğu dillerini öğrenen Castren, kısa süren hayatının neredeyse tümünü Ural-Altay dillerini incelemeye adanmış, yaptığı ilmî gezilerle bu dilleri konuşuldukları yerlerde incelemiş, bazılarını öğrenmiş, çalışmalarını derleyerek ortaya koymuştur.

B. KÖKENLERİNE GÖRE DİLLER

7. Austronezya Dil Ailesi

Madagaskar, Tayvan, Okyanusya ve Güney Asya'da konuşulan dillerdir. Binden fazla dili içinde barındıran ve 380 milyondan fazla konuşuru olan oldukça kalabalık bir dil ailesidir. Bu grubun en büyük kolları Endonez-Malay dilleridir.

B. KÖKENLERİNE GÖRE DİLLER

8. Diğer Diller

Yukarıda sıralanan en çok konuşura sahip yedi dil ailesinin yanında Afrika, Asya ve Amerika'da başka çok sayıda yerel dil ailesi de vardır.

TÜRKÇENİN DÜNYA DİLLERİ ARASINDAKİ YERİ

Türkçe, dünya dilleri arasında yapı yönüyle *eklemeli dillerden sondan eklemeli*; köken bakımından ise *Ural-Altay* dilleri ailesinin Altay dilleri kolunda yer almaktadır. Türkçenin Moğolca, Mançuca, Tunguzca ile yakın Korece ve Japonca ile ise uzak akraba olduğu düşünülmektedir. Türkçe 250 milyondan fazla kişi tarafından konuşulan, *dünyanın köklü ve büyük dillerinin başında gelir.*

Çince (Mandarin) yaklaşık 1.3 milyar, İngilizce yaklaşık 1 milyar, İspanyolca yaklaşık 270 milyon, Hintçe yaklaşık 260 milyon, Türkçe ise yaklaşık 250 milyon kişi tarafından konuşulmaktadır.

Ural-Altay dilleri, diğer dil aileleri gibi sağlam bir aile oluşturmazlar. Bu gruptaki diller arasındaki yakınlık, köken akrabalığından ziyade yapı yönüyle benzerlik şeklinde ortaya çıktığı için sınıflandırmanın *dil ailesi* yerine *dil grubu* olarak yapılması görüşü benimsenmektedir.

ALTAY DİLLERİNİN ORTAK ÖZELLİKLERİ

1. Ünlü uyumu vardır: Sıradanlık, görgüsüzce, anlatacakmış, sevindirmişse...
2. Yapı bakımından eklemeli dillerdir.
3. Ön ek (artikel) yoktur:

regular-**ir**regular, happy-**un**happy, legal-**il**legal

çare-**bi**çare, mağlup-**na**mağlup, haber-**bi**haber...

Altay dillerinde (Türkçede) ekler sona gelir: çare-**siz**, haber-**siz**

4. Kelime türetme ve çekim son eklerle yapılırken kökte değişme olmaz.

deniz+ci+ler+imiz+den-di, bil-gi+siz+lik+ten-miş...

ALTAY DİLLERİNİN ORTAK ÖZELLİKLERİ

5. Söz diziminde (cümlede) yardımcı unsurlar önce, asıl unsurlar sonra gelir. (Tamlayan tamlanandan önce gelir.)

İnsanlık hâli, söz dizimi, gül kurusu... gibi.

6. Altay dillerinde gramatik cinsiyet yoktur. Bu sebeple cümlelerde cinsiyet farkından kaynaklanan değişiklik yapılmaz: *Müdür – müdire, memur – memure, Halit – Halide; he – she, hüve-hiye, ente-enti... gibi.*

ALTAY DİLLERİNİN ORTAK ÖZELLİKLERİ

7. Soru eki vardır.

Cengiz okula gitti **mi**?- Did Cengiz go to school?

Güler misin, ağlar **mısın**?- Do you laugh or cry?

8. Ortak ekler vardır. Türkçe ile Moğolca arasında bu ortaklık daha belirgindir.

Türkçe çokluk eki -lar/-ler, Moğolca çokluk eki: -nar/-ner

9. Kelime başında l, geniz n'si ve r sesleri bulunmaz.

limon-ilimon, ramazan-ıramazan, rıza-ırza...

Dünya dilleri çeşitli ilkelere göre sınıflandırılmakla birlikte *yapı* ve *köken akrabalığına* göre yapılanı daha yaygındır. Buna göre, Türkçemiz yapısına göre *sondan eklemeli*; kökenine göre ise *Ural-Altay* dilleri ailesinin *Altay* koluna mensup bir dildir.

KAYNAKÇA

EKER, Süer (2005). *Çağdaş Türk Dili*, 3. Basım, Ankara: Grafiker Yayınları.

KARASOY, Yakup-YAVUZ, Orhan vd. (2017). *Üniversiteler İçin Uygulamalı Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*, 15. Basım, Konya: Palet Yayınları.

KORKMAZ, Zeynep vd. (2007). *Türk Dili ve Kompozisyon*. Ankara: Ekin Yayınları.